

*ihan
pieniä
lintuja*

AIJA SALOVAARA

W S O Y

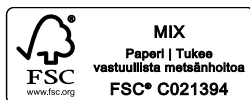
AIJA SALOVAARA

*Ihan pieniä
lintuja*

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

HELSINKI

© AIJA SALOVAARA JA WSOY 2023
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
ISBN 978-951-0-49947-4
PAINETTU EU:SSA

*Stellalle ja Noorille. Jonain päivänä kerron teille.
Kerron varjon, mutta vielä enemmän kerron valon.*

*Ajatus, että koko maailmankaikkeudessa vallitsi
hyvin määritelty nyt, on illuusio, oman kokemuksemme
oikeuttama laajennus. Se on kuin paikka,
jossa sateenkaari koskettaa metsää. Voimme kuvitella
näkevämme sen, mutta jos menemme etsimään sitä, sitä ei ole.*

CARLO ROVELLI: AJAN LUONNE. (suom. Hannu Karttunen)

1.

Kun se tapahtui, minä todennäköisesti makasin Bambin sängyllä, pää hänen jalkojensa välissä, enkä ajatellut mitään. Korkeintaan ajattelin sitä, miten saisin Bambin tarvitsemaan minua yhtä paljon kuin minä tarvitsin häntä.

Tai sitä, miten saisin rahani riittämään seuraavan kuun vuokraan. Tai mitä pukisin päälleni, jos tämä viikonloppu olisi se, jona Bambi veisi minut ulos syömään. Minkä mekon laittaisin, jos seuraavana sunnuntaina en häviäisikään jalkapallolle, vaan hän lähtisi kanssani kävelyllä puistoon.

Tarjoaisi jäätelön, tarttuisi käteeni.

Kun se sitten oli tapahtunut, se, mitä olin odottanut niin kauan kuin muistin, pelännyt ja salaa toivonut, mietin: Milloin? Mikä oli se hetki, viimeinen sähköimpulssi, sydänlihaksen supistus? Miljardeja kertoja ihmiselämän aikana toistuva, yksinkertainen tapahtuma. Valtavan monimutkainen.

Tapahtuiko se silloin, kun sammutin yöpöydän lampun, painoin pääni Bambin rintaa vasten ja katselin hämärässä vastapäisen talon ikkunoita, kuin pieniä, hohtavia kiviä samettikankaalla? Vai silloin, kun laskeuduimme portaat

alas tuttuun kahvilaan, seisoimme tiskillä aamukahviemme äärellä?

Mietin sitä jatkuvasti, mietin sitä yhä. Viimeisiä minuutteja, viimeisiä sekunteja. Keuhkojen viimeistä henkäystä. Sisään, ulos. Niin tapahtuu maapallolla 6928 kertaa minuutissa, 115 kertaa sekunnissa. Joka ikinen päivä.

Olen kuullut sanottavan, että kaikkein dramaattisimmilla hetkillä ihminen katselee elämäänsä kuin vanhaa, särisevää filmikelaa. Minkälaisia nuo kuvat ovat?

Sattumanvaraisia: Portaikkoja alas vierivä pallo, aurin-gossa välkähtävä, metallinen kulmahammas kumaran miehen suussa, sen, joka istuu K-kaupan nurkalla? Kaislikkoon takertunut sorsa, pikkusikaria pitelevä käsi, peilin edessä tanssiva nainen, kaistale paljasta ihoa silkkisukkien ja pienten, pitsisten alushousujen välissä? Lyhdyn kajo kesämökin terassilla, elokuun hämäreä, pehmeä ja painava? Rakkaan ihmisen kasvot? Olinko minäkin siellä?

2.

Olen 39-vuotias. Vähintään yhtä monta vuotta olen elänyt itseni vieressä. Puoliksi, tai vähän sitä vähemmän. Niin sanon Marjalle, kun tapaan hänet ensimmäisen kerran. Huone on vaaleaksi maalattu ja sisustettu tavalla, joka sopii moneen makuun ja ei mihinkään. Ei kenenkään aluetta, niin kuin lentokentät, rautatieasemat tai hotellihuoneet.

Minua huimaa ja päätäni särkee, sillä olen muutamaa tuntia aiemmin niellyt viimeisen palan mielialalääkettä. Valaissut vessan lattiaa kännykän taskulampulla, etsinyt pikkuriikkisen, sormistani livenneen murusen lattialaattojen välistä ja liu'uttanut sen sitten suuhun hikiseltä kämmeneltäni.

Siellä se nyt on, kehoni uumeniin kadonnut, viimeinen murunen. Viimeinen pala kemiallista pelastusrengasta, jossa olen roikkunut siitä keväisestä päivästä saakka melkein kaksi vuosikymmentä sitten, kun kävelin jalat täristen apteekkiin, kun laskin vieläkin tärisevimmin käsin tiskiin reseptin toistellen mielessäni psykiatrin lupausta: Pian sinä saat itsesi takaisin.

Sainko, ja jos, niin kenet niistä?

Kello tikittää seinällä, valtavia hiutaleita mätkähtelee ikkunalaudalle. Lävitseni kulkee sähkövirta, se saa raajani nytkähtelemään. En halua Marjan huomaavan sitä. Olen varma, että hän huomaa sen.

3.

Kortteliravintolan ikkunapöytä, lasin takana sumuinen iltapäivä ja ilmeettömät kivitalot. Hetki on juhlava, tällaista tapahtuu niin harvoin. Ei lapsia, ei puolisoita, vain pikkuveli ja minä. Olemme yhtä aikaa kolme- ja viisivuotiaita, kuusitoista, kaksikymmentä ja tässä, sillä tavalla kuin on mahdollista vain ihmisen kanssa, jonka on tuntenut koko elämänsä.

Pöytäliinat ovat valkoiset, tunnelma kotoinen ja silti kohotettu, kuin esittäisimme niitä aikuisia, jotka meistä on tullut. Haluaisin antaa hetkelle enemmän, mutta on niin vaikea keskittyä, niin vaikea pysyä ajatusten päällä, sillä kaikki minussa pyrkii katon läpi karkuun. Jos osaisin, sanoisin: Mennään kotiin. Piiloudutaan peiton alle, katsotaan piirrettyjä ja ollaan niin kuin mitään muuta ei olisikaan. Jos osaisin vielä, mutta lautta on lähtenyt lipsumaan jalkojeni alta ja maisema ympärillä käymässä aivan liian arvaamattomaksi.

Tilaamme salaattia ja kalaa, minä ison valkoviinin. Nieleen siitä puolet yhdellä kulauksella. Tarjoilija kaataa veljeni lasiin jäävettä.

»Otaa aikaa, että elimistö tottuu», veli sanoo ja tarttuu vesilasiin. Jääpalat kolisevat laitoja vasten, pyörivät ympy-

rää kuin juoksisivat kilpaa. Veljen käsi on vakaa, olemus rauhallisempi kuin aikoihin. Minä pyyhin otsaani vaivihkaa lautasliinaan. Joskus valkean pöytäliinan ääressä istuminen voi olla maratoniin verrattava ponnistus. Sellainen päivä on tänään. Tänäänkin.

»Se ei todellakaan tapahdu hetkessä. Aivot kuorivat sitä moskaa kerros kerrokselta, pikkuhiljaa», veli sanoo.

»Luin jostain, että se voi viedä parikin vuotta. Sen aikaa ihminen voi olla oikeastaan edelleen vaikutuksen alainen. Vaikkei enää joisikaan.»

Veljeni on saavuttamaisillaan tilan, jossa ei enää tarvitse laskea päiviä edelliseen kertaan, pohtia seuraavan mahdollisuutta tai mahdollisuuden käyttämättä jättämistä. Pian viikot, kuukaudet alkavat unohtua. Hän tunnistaa vaiheet, hän on käynyt saman läpi kerran aiemminkin.

Nyt aikaa on kulunut riittävästi, sen verran, että hän on alkanut nähdä itsensä selkeämmin. Alkanut luottaa. Minäkin olen. Lakannut etsimästä merkkejä, odottamasta pahinta. Tällä kertaa notkahdusta ei tule, ei piinaavia päiviä eikä öitä puhelin tyynyn vierellä. Ei. Hän pystyy tähän, hänen on pystyttävä, sillä hän on vahvin ihminen, jonka tiedän. Sanon sen ääneen: Olet kaikkein vahvin.

Veli istuu hetken hiljaa ja hämillään, katsoo ohi, kuten meillä kummallakin on tapana, kun joku sanoo meille jotakin kaunista.

Muuttoon on enää muutama päivä, asunto melkein tyhjillään. Veli on kulkenut näytöissä useamman kuukauden. Nyt uusi koti odottaa maaseudulla. Kaksikerroksinen puutalo, yhdellä sivulla metsää, toisella kapea tie ja sen

takana lisää metsää, sitten peltoja. Peltoja, peltoja, peltoja. Kävin katsomassa taloa veljeni kanssa, kun kaupat oli lyöty lukkoon.

Portaikossa tapasimme kiinteistönvälittäjän. Hän esitteli itsensä ja pahoitteli, ettei ollut varma, olivatko he tavanneet veljeni kanssa aiemmin.

»Olen nimittäin kasvosokea», nainen sanoi.

»Se aiheuttaa jatkuvasti tällaisia hämmentäviä tilanteita.»

Juttelin eteisessä välittäjän kanssa sillä aikaa, kun veljeni pyöri pitkin sotkuista keittiötä ja kirjasi ylös kalusteiden mittoja tulevaa remonttia varten. Mietin, näkikö nainen pääni kohdalla vain hyhmäisen sotkun, vai katoaisivatko kasvoni hänen muististaan vasta, kun olisimme hyvästelleet. Se tuntui omituisen turvalliselta. Maisema kiehtoi minua vähemmän: Harmaa taivas, harmaat pellot, puita. Mietin tulevia kuukausia, pimeyttä ja sitä, miksi ihmeessä veli halusi asua näin kaukana kaikesta, keskellä tätä.

Nyt, ravintolan pöydän ääressä, esitän taas kysymykset, joita olen toistellut veljelleni kuluneet viikot:

Entä, jos teidän tekee mieli mennä ravintolaan illalliselle? Entä kahvilat, galleriat ja museot?

Turhia huolia, veljeni ei ole koskaan antanut sellaisille suurta arvoa. Mutta miten kävisi rankalle kuntokuurille, jonka hän oli aloittanut uusien elintapojensa myötä?

»Rakennan piharakennukseen oman punttisalin», veli sanoo.

»Ja lapset, he tottuvat uuteen. Tilalle tulee toisenlaisia asioita. Metsäkävelyt, oman kasvimaan kuokkiminen.»

Mutta entä ihmiset, eikö heidän tulisi ikävä muita ihmisiä?

»Juuri siitä minä olen eniten innoissani, että pääsen eroon ihmisistä», veli vastaa.

Entä me, entä minä, aivoni huutavat. Entä se, että olet ainoa ihminen koko maailmassa, joka tietää minusta melkein kaiken ja rakastaa minua silti? Entä se, että en halua, että lähdet?

Tarjoilija tuo laskun. Ennen olisimme siirtyneet naapuritalon tuttuun baariin, notkuneet tiskillä pilkkuun saakka ja vähän sen yli. Nyt päätämme illan kävelemällä läheisen puiston ympäri. Tie ritisee jalkojen alla, juttelemme. Tämä on se kohta vuodenkierrossa, jossa maapallo on jumiutunut paikoilleen. Päivät ovat harmaita, kylmiä, harmaita, kylmiä.

Sitten väliin tulee yksi kylmä ja ehkä yksi, vielä vähän harmaampi päivä.

Lasillinen viiniä ei ole riittänyt taltuttamaan sitä räjähdystilaa, jonka lääkkeen haihtuminen elimistöstäni on aiheuttanut, ei alkuunkaan, mutten ollut kehdannut tilata toista, en veljeni seurassa. Minua huimaa, vatsaani kouristelee ja puhumme asioista, joista en millään jaksaisi juuri nyt puhua. Niin on käynyt veljeni kanssa viime vuosina yhä tiheämmin, kun hän on työstänyt kestäväää kehitystä käsittelevää väitöskirjaansa.

Aineistoissa, joissa hän kahlaa päivät pitkä, on valtava määrä loppuja ja naurettavan pieni määrä uusia alkuja. Kauhistuttavan pieni.

»Kun kaikki lävähtää käsiin, on parempi, että olemme siellä, kaukana», veli sanoo.

»Jos kaikki lävähtää käsiin, mitä järkeä on olla ylipäättään yhtään missään», totean.

Risteyksessä halaan veljeä pitkään ja minusta tuntuu, että tällä kertaa hän antaa minun roikkua kaulassaan tavallista pidempään.

4.

Kun mielialälääkkeiden vaikutus katoaa ja vieroitusoireet alkavat, minä putoan. Putoan kuusituhatta kertaa päivässä, jatkuvasti, kuin kaatuisin selkädellä pohjattomaan rotkoon. Kehoni pyrkii sisäpuolelta ulos, ääriiviivani natisevat, ne katoavat kokonaan.

Odotan seuraavaa kouristusta, seuraavaa sähköiskua, joka tulee ja lävistää pään otsalohkosta takaraivoon ja takaisin. Auttakaa, kuka tahansa, ääni huutaa, en saa sanoista selvää, mutta tunnistan ne silti, ne ovat selkeitä, vaikkei mikään ole enää selkeää, on vain: Karkuun!

Yleisesti tunnistettujen vieroitusoireiden lista on pitkä. Tutkin sitä Terveyskirjaston sivuilta, kun istun vessanpytyllä ja ripuloin, hikoilen ja vapisen.

Päänsärky, väsymys, ärtyneisyys, ahdistuneisuus, tuntohäiriöt, huimaus, pahoinvointi.

Hoiptertelen sänkyyn. Kuka on tuo hikinen nainen, kenen tuo heijastus, joka vilahtaa makuuhuoneen ikkunassa? Minunko?

Jatkan lukemista. Uneliaisuus, liikehäiriöt, todentuntuiset unet, painajaisunet, unettomuus.

Vieroitusoireet ovat yleensä lyhytkestoisia, korkeintaan muutaman viikon pituisia, Terveyskirjaston artikkeli lupaa. Pian pitäisi helpottaa, valo hämmöttää jo. Vaikka olen melko varma, että se, joka on laatinut Terveyskirjaston artikkelin, ei tiedä, mistä puhuu. Jos tietäisi, artikkelissa lukisi: Varoitus. Tämä saattaa viedä henkesi.

Vedän peiton kasvojeni suojaksi ja yritän olla ajattelematta multaa talon alla, mannerlaattoja, jotka kelluvat, liukuvat, nytkähtelevät. Yritän olla ajattelematta tappavan kiehuvaa nestettä noiden laattojen alla. En ajattele myöskään taivasta ikkunan takana. En mustaa, loppumattoman loputonta, en minkäänlaisia äärettömyyksiä. En ajattele, en.

5.

Joitakin viikkoja myöhemmin istun mielialalääkkeistä vieroittujien vertaistukiryhmän kokouksessa. Oloni oli käynyt niin sietämättömäksi, että olin valmis tarttumaan mihin tahansa. Sanaan, tiedonmuruseen, puolikkaaseen totuuteen, aivan mihin vain, kunhan jokin saisi minut uskomaan, että jonain päivänä tämä helpottaa. Aivan oikeasti ja todella helpottaa. Kunhan joku sanoisi, etten ole mennyt peruuttamattomalla tavalla rikki, etten olisi ollut sitä aina. Että tämä on lääkkeen aiheuttama reaktio aivoissa, ja jokin minussa oli sen vuoksi vain hetkellisesti nitkahtanut pahasti raiteiltaan, mutta että se menee ohi. Ja pian minä osaisin taas kävellä, hengittää, syödä, nukkua ja tehdä töitä, kuten kuka tahansa normaali ihminen. Että jonakin päivänä kaikki nuo asiat tapahtuisivat ilman järjestyttäviä ponnisteluja.

Ryhmässä puheenvuorot jaetaan demokraattisesti. Viisi minuuttia puhujaa kohti. Sen ajan muut istuvat hiljaa ja kuuntelevat. Ei kommentteja, ei kysymyksiä. Malli on minulle tuttu Alkoholistien aikuiset lapset -ryhmästä. Kävin sen kokouksessa vuosia sitten. Kun tuli minun vuoroni, itkin niin, että kasvoni alkoivat hehkua kuin olisin ollut syttymässä tuleen. Kyyneleet kastelivat paitani kauluksen läpimäräksi.

Minun isäni, ulvoin. En koskaan. Yksin. Loppu. Isä. Miten sellaista? Neljännen minuutin kohdalla sain vedettyä henkeä. Muodostettua yhden kokonaisen lauseen. Kello pirahti. Pyyhin kasvoni hihaan. En uskaltanut katsoa ketään silmiin. Päätösrukouksen jälkeen ystävällisen näköinen nainen käveli luokseni.

»Aivan kuin olisit puhunut minun suullani», nainen sanoi ja katsoi minua niin lempeästi kuin ihminen toista vain voi katsoa. Laskeuduin seurakuntatalon portaat ulos sateeseen ja kävelin kotiin. Hytisin kuin olisin ollut alasti ja kauheassa krapulassa. En palannut seurakuntatalolle enää.

Mielialalääkevieroittujien vertaisryhmässä minä vapisen, mutta saan suuni auki ja sieltä ulos jotakin kohtalaisen ymmärrettävää. Kanssakärsijät, niin he toisiaan kutsuvat, nämä kahdeksan ihmistä. Kaikki naisia, jotkut vanhempia, jotkut minua nuorempia. Tavallisia, arjessaan roikkuvia ihmisiä. Kompastuneita, notkahtaneita. He nyökkäilevät äänettöminä, joku jaksaa yrittää hymyilläkin. Uskallan jatkaa, saan sanat ulos suustani ja ensimmäistä kertaa elämässäni sanon ääneen asioita, joista en ole osannut puhua kenellekään.

Olen yrittänyt lopettaa lääkkeet aiemminkin. Jokaisen yrityksen jälkeen päädyin lääkärin vastaanotolle epätoivoisena, haamun näköisenä versiona itsestäni. Voin kirjoittaa sinulle reseptin, he sanoivat. Jokaisella kerralla otin reseptin vastaan. Ihan sama, kunhan vain. Mitä muuta tahansa kuin tätä.

Olen kärsinyt oireista, kun kehoni on taas totutellut lääkkeeseen ja sen aiheuttamaan kemialliseen sekavuus-

tilaan aivoissa. Ahdistusta, paniikkia, hikoilua, raivokkaasti hakkaava sydän. Sitten heiveröisen tasainen vaihe, jonka aikana olin saanut itseni vakuutettua siitä, että voisin sitenkin olla riittävän vahva lopettamaan.

Olen moukaroinut aivojani tempoilemalla lääkkeistä irti ja takaisin, useita kertoja. Sitten aloittanut alusta. Niellyt viimeisen pillerin, niin kuin taas, joitain viikkoja sitten.

»En enää halua lopetus- enkä aloitusoireita. En halua mitään oireita. Haluan omat aivoni, sellaisina kuin ne ovat tai ainakin joskus olivat. Haluan vihdoin seistä omilla jaloillani, ilman lääkkeitä, ihan itse», sanon katse kengissäni.

Päässä humisee, silmissä särisee. Valo huoneessa on liian kirkas, liian lähellä.

Kuuntelen muiden puheenvuoroja kiihtyneenä. Sanat kertovat kuopista tiessä, surusta ja menetyksistä. Yksinäisyydestä.

Turvattomuudesta. Tuntuu hyvältä kuulla, etten ole ainoa. Tuntuu vääraltä, että se tuntuu minusta niin hyvältä.

Masennus, ahdistus, paniikkihäiriö, työuupumus. Brintellix, Duloxetine, Fluvoxolam, Sertralin. 20 mg, 50 mg, 150. Pahimpien päivien varalle Diapam tai Opamox. Nukahtamiseen Zopinoxia, unessa pysymiseen Ketipinoria.

Luoja, mikä määrä lääkkeitä. Minua alkaa hävettää. Oma lääkitykseni kuulostaa moneen muuhun verrattuna maltilliselta, melkein ei miltään. Onko minun edes lupa kokea tällaista kipua sellaisen määrän lopettamisesta, sentään vain yhden lääkkeen?

Mitä pidempään lääkettä käyttää, sitä vaikeampi siitä on irrottautua, joku naisista sanoo. Aivan, se selittänee.

Lääkkeen aiheuttamat sivuoireet: painonnousu, ilottomuus, tunteettomuus, haluttomuus. Vaikeuksia saavuttaa orgasmia. Mahdottomuus saavuttaa orgasmia. Jatkuva kiihottuneisuus, jota orgasmin saaminen ei helpota.

Fyysiset vieroitusoireet. Sitten kuukausia jatkuneet uni-vaikeudet. Viikkoja jatkunut unettomuus.

Lopuksi ryhmän vetäjä pitää lyhyen puheenvuoron. Hän kertoo eläneensä ilman lääkkeitä jo kymmenen vuotta. Hän väittää olevansa nyt onnellisempi kuin koskaan aiemmin. Katselen naisen kasvoja, etsin niistä epäröinnin, valehtelun merkkejä.

»Nyt tunnen kaikki tunteet, jotka lääke esti minua tuntemasta», nainen sanoo.

»Tunnen ne raakoina, kirkkaina, ja olen siitä kiitollinen.»

Tavallaan tiedän, mistä hän puhuu. En usko tunteneeni näin paljon surua ja pelkoa vuosiin. En ymmärrä, miten kukaan voi olla tällaisesta kiitollinen. Miten helvetissä tästä voisi seurata jotain hyvää?

*Toistelen mielessäni psykiatrin lupausta:
Pian sinä saat itsesi takaisin.
Sainko, ja jos, niin kenet niistä?*

Kun nelikymppinen nainen lopettaa masennuslääkkeiden käytön parinkymmenen vuoden jälkeen, hänelle pitäisi aueta uudenlainen elämä. Mutta ei, elämästä kiertyy pikemminkin kauhujen, pelkojen ja muistikuvien vyyhti. Ensin mieleen alkaa pulpahtella muistoja lähinnä häpeää tuottavasta alkoholisti-isästä, jota hän ei silti ole koskaan voinut lakata kaipaamasta.

Ihan pieniä lintuja seuraa päähenkilönsä kuoppaista matkaa aikuiseksi vielä silloinkin, kun sellainen pitäisi jo olla. Raskaista teemoista huolimatta kerronta on keveää ja muistoista keriytyy ilmavia tarinoita rakkauden huumasta, pettymyksistä, onnesta, surusta ja välimatkoista, jotka voivat venyä loputtoman pitkiksi – jopa itseen.

Romaanin poreilevassa tavassa rakentaa kuvaa ihmisyydestä kaikkine heikkouksineen on jotain syvästi lohdullista; olemme kaikki lopulta ihan pieniä lintuja.

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-49947-4